

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Manzaralı Bir Oda'nın Müziği

E. M. Forster'ın "tamamlanmamış olanın hüznünü; çoğu zaman 'Hayat' olan ama asla 'Sanat' olmaması gereken hüznü" ifade ettiği *Manzaralı Bir Oda* adlı eserini adeta bir senfoninin partisyonunu okurcasına kaleme alan Emre Aracı, bizleri eserin sahnelerine davet ederek, çok boyutlu bir yolculuğa çıkarıyor...

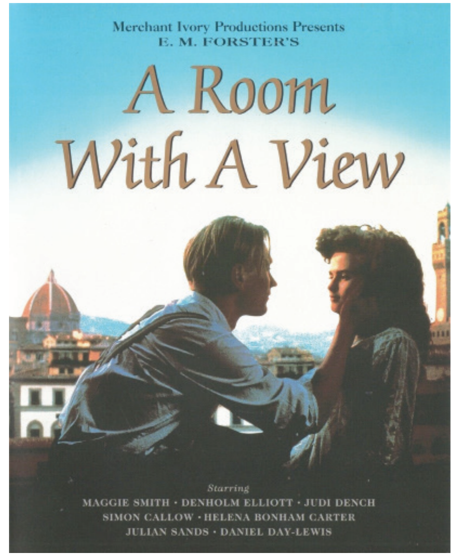
"*Manzaralı Bir Oda*, E. M. Forster'ın uzak kültürlere seyahatin insan psikolojisi üstündeki etkilerini işleyen romanları arasında zarafetiyle istisnai bir eser [...] İyilik ve kötülük, kabalık ve zarafet, aşk ve evlilik, bencillik ve özveri gibi kavramları yeni baştan sorgulatan *Manzaralı Bir Oda*, insanlığın temel meselelerine ilişkin zarif bir 'manzara' resmi"; İletişim Yayınları'ndan Sevil Cerit'in tercümesiyle yayımlanan İngiliz yazar E. M. Forster'ın *Manzaralı Bir Oda* romanını yayınevi bu açıklamayla okurlara tanıtıyor. Bir Forster tutkunu olarak özgün İngilizce dilinde dördüncü defa okumakta olduğum *A Room with a View*, bilindik bir senfoniyi tekrar tekrar dinlediğimde kulağıma gelen ve daha önce hiç farketmediğim küçük detaylarda olduğu gibi yeni ipuçlarıyla beni büyülemeye devam ediyor. Üstelik tıpkı bir senfoni gibi yazılmış olan, 1908 tarihli bu roman, Forster'ın müzik tutkusuyla da birleşince bir müzik tarihçisi için hiç beklenmedik bir partisyon gibi incelenmeyi bekliyor.

Northumberland'ın ıssız Druridge Bay kumsalını soğuk ve rüzgarlı bir Aralık öğleden sonrası yürüyorduk. Atlas mavisi bir gökte pamuk tarlasını andıran bulutların toz pembeye dönüştüğü gün batımı vakti Northumberland Dükü'nün mülkü olan Coquet Adası da artık iyice seçilemez olmuştu. Hava kararırken Kuzey denizinin beyaz köpüklü ürkütücü dalgalarından yükselen su zerrecikleri tül bir cibinlik

İletişim Yayınları'ndan çıkan *Manzaralı Bir Oda*

gibi üzerimize iniyordu. Bir günün perdesi çekilirken yeni bir akşamın da ilk yıldızları pırıl pırıl belirmeye başlamıştı. O gece bir "Merchant Ivory" filmiyle farklı bir devre ve uzak kültürlere seyahat etmek, çıtır çıtır yanan şöminenin ısısında Floransa'nın sıcaklığını içimizde duymak ne de güzel olacaktı. Tam da öyle oldu. Forster'ı bana tanıtan ne de olsa Merchant Ivory'nin

Merchant Ivory yapımı ***A Room with a View*** filminin afişi, 1985

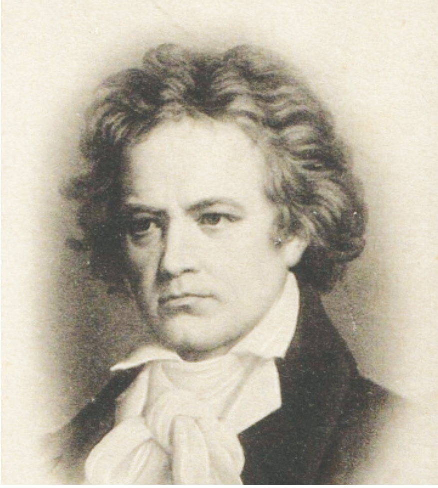
filmleriydi ve ilk CD kaydım olan *Osmanlı Sarayı'ndan Avrupa Müziği* 2000 yılında yayınlandığında bir tanıdık vasıtasıyla Ismail Merchant ve James Ivory'e de bir kopya yollamıştım, ama hiçbir cevap gelmemişti. Merchant Ivory'nin 1985 yapımı *A Room with a View* filmi Kiri Te Kanawa'nın sesinden Puccini'nin *'O Mio Babbino Caro'* aryasıyla açılırken karşımızdaki Floransa manzarasıyla sadece iklimimiz, coğrafyamız değil asrımız da bir anda değişivermişti. Artık 1900'lerin başında, Forster'ın İtalya'sındaydık.

"Müziği seviyorum. Sadece onu sevmek ya da herhangi birini ya da herhangi bir şeyi sevmek yeterli değildir. Aşkın tam değer bulması için açıklığa kavuşturulması ve kontrol edilmesi gerekir ve eleştirinin yardımcı olabileceği yer burasıdır. Ama insan aşkla başlamalı; müzik söz konusu olduğunda, notaları duymak istemek gerekir. Kişinin başlangıçta dinleme arzusu yoksa ve dinledikten sonra sempati duymuyorsa, entelektüel içerikleri ne olursa olsun, ses veya öfke, notalar hiçbir şey ifade etmeyecektir". Forster bu sözleri 1948 yılında Harvard Üniversitesi'nde verdiği bir konferansta söylemişti. Ben de Amy L. Waugh'nun Forster'ın eserlerindeki müzik temasını incelediği master tezinde okuyorum (*Unexpected Melody: Music in the Novels of E. M. Forster*, Texas Tech Üniversitesi, 1989). Waugh'nun da belirttiği gibi müzik Forster'ın hayatında önemli bir yer tutuyordu. Amatör bir piyanist olduğu kadar iyi bir konser dinleyicisiydi ve müzisyenlerle yakın dostluklar kurmuştu. Örneğin Benjamin Britten'ın *Billy Budd* (1951) operasının librettosunu o kaleme almış ve besteci ile metin üzerinde uzun uzun çalışmışlardı. Yine Waugh'nun işaret ettiği gibi Forster için müzik, dinleyiciyi başka zamanlara, başka yerlere taşıyabilen, fiziksel dünyayı ruhsal dünyayla birleştirebilen, insan duygularının ifadesi için nihai bir araçtı.

Daha önce *Andante*'nin Kasım 2020 tarihli 169. sayısındaki *Londra'da yağmurlu bir Beethoven* konseri başlıklı yazımda da Forster'ın *Howards End* (1910) romanından hareketle onun Beethoven'ın eserlerine olan ilgisini ve yazım tekniğinde kendisine onu nasıl örnek aldığını detaylıca anlatmıştım. Ancak *Howards End*'de 5. Senfoni'nin kader teması romanın kurgusuda kullanılırken

İngiliz yazar E. M. Forster

Forster'a ilham kaynağı olan Beethoven

Manzaralı Bir Oda'da bu defa Beethoven'ın eksilmiş yedili akorlarıyla bezeli Do minör, Opus 111, 32. Piyano Sonatı Forster'a ilham kaynağı olmuştur. Forster'ın kendisinin de muhtemelen piyanoda çaldığı bu sonat, içine doğduğu Edwardian devrinin ağdalı ve dar kalıplarından kurtularak en nihayetinde gerçek aşka teslim olan romanın kahramanı Lucy Honeychurch'ün ruh dünyasını yansıtan bir ayna niteliğindedir. Esasında Forster'ın kendisi de devrinin bu katı kurallarının getirdiği iç sıkıntısını fazlasıyla bizzat duymuş bir yazar olduğu üzere adeta Lucy'nin ruh halinden kendi ruh halini de dillendirmektedir. Amaç sadece Arno Irmağı manzaralı Bertolini Pansiyonu'ndaki o odadan o güzel manzaraya bakmak değil esasında o manzarayı dolu dolu yaşayan hür bir kahraman olabilmektir. Forster'ın da romanda dile getirdiği gibi "Beethoven'ın bazı sonatlarının trajik olduğuna kimse itiraz edemez ise de icra edenin kararına göre içerikleri bir tür zafere veya umutsuzluğa dönüşebilir. Lucy zafer kazanılması gerektiğine" karar vermiştir. Nitekim Peder Beebe'in gözlemine göre "Miss Honeychurch piyanoyu çaldığı gibi hayatı da yaşamaya devam ederse, hem bizim için hem de onun için yaşam çok heyecan verici" olacaktır.

Forster romanında sadece Beethoven'ın estetiğinden değil 'Exposition' (Serim), 'Development' (Gelişme) ve 'Recapitulation'dan (Yeniden serim) oluşan 'Sonat Allegro' formundan da bir hayli etkilenmiş, hatta 'İtalya - İngiltere - İtalya' aksinde gidip gelen *Manzaralı Bir Oda*'yı bu üç kısımlı formda inşa etmiştir. Gerçi Merchant Ivory filminde Beethoven'ın 32. Piyano Sonatı değil, onun çok daha iyi bilinen Opus 57, 23. Sonatı olan *Appassionata* Lucy'nin tuşesinden Bertolini Pansiyonu'nda duyulur, ama verilen mesaj elbette ki aynıdır. Nitekim Forster, "müzik" ve "menekşeler" ile bezeli romanın 3. bölümünde, "Müziğin egemen olduğu krallık bu dünyanın krallığı değildir; görgülü, entelektüel ve kültürlü

Arno Irmağı ve Santa Trinita Köprüsü, Floransa, (Fotoğraf: Emre Aracı)

Forster'ın Floransa'da kaldığı pansiyonun kartpostalı

çevrelerin dahi reddettiklerini o krallık kabul eder. Sıradan bir insan bir enstrüman çalmaya başladığında hiç çaba harcamadan semavi boyutlara yükselir. Bizler ise onun nasıl bizden kaçtığına hayret ederek, yukarıya doğru bakarken ona nasıl tapabileceğimizi ve onu sevebileceğimizi düşünerek, onun vizyonunu sözlere ya da deneyimlerini eylemlere dönüştürüp dönüştüremeyeceğini merak ederiz" der. Toplumun biteviye inşa ettiği basmakalıp klişeler dışında kalan yaratıcı bir sanatçısının dehası ve tasviridir elbette bu satırlar.

Floransa'yı her ziyaretimde *Manzaralı Bir Oda*'yı hep hatırlarım. Bugün adı Hotel Jennings-Riccioli olan, Forster'ın da - adı Pensione Simi'yken - 1901 yılında annesiyle kaldığı bu pansiyonun da önünden geçmiş olmalıyım. Gerçi Arno Irmağı manzarası günümüzde Forster'ın zamanıyla kıyaslanamayacak kadar değişmiş olsa da, bir defasında Puccini'nin torunu Simonetta Puccini ile Milano'da bir sabah kahvesi içtikten sonra, dedesinin Torre del Lago'daki evine giderken tren değiştirdiğim Floransa'da birkaç saatten istifade edip şehre Bardini Bahçeleri'nden baktığım günü, sonra Merchant Ivory filminde yine Kiri Te Kanawa'nın sesinden bu defa bestecinin *La Rondine* operasından *'Chi il bel sogno di Doretta'* aryasını duyarken canlı bir Renoir tablosuna bakarcasına hatırladığım an hissettiğim gibi, esasında bu ve benzeri manzaralı odalar şuurumuzda hep yaşamaya devam ediyorlar. Belki de bu yüzden, Forster'ın da Lucy'e Floransa sokaklarını *Baedeker*'siz gezmeyi tavsiye ettiği gibi, şehirleri rehber kitaplar yerine, sokaklarında kaybolup, romanlar veya satırlarından müzik, edebiyat veya şiirler geçen makaleler eşliğinde keşfetmek lazım.

İşte yine böylesine kaybolduğum günlerden birinde Londra'nın Kensington semtindeki 18 Stafford Terrace adresinde Viktorya devrinden kalma Linley Sambourne Evi'nin basamaklarını çıkıyordum. 1910'dan beri donmuş bir fotoğraf karesi gibi aynen korunmuş olan tablolar ve antikalarla dolu bu evin birinci katındaki piyanolu büyük salona adım attığım an ise donup kalmıştım, çünkü *Manzaralı Bir Oda*'nın Londra sahnelerinden biri, mum ışıklarının aydınlattığı o zarif tuvaletli hanım ve beyaz papyonlu, fraklı beylerin piyano başına toplandıkları, Lucy'nin yine konser verdiği o an bu odada çekilmişti. Forster'ın, Merchant Ivory'nin

Linley Sambourne Evi'ndeki piyanolu salon, (Fotoğraf, Emre Aracı)

Görkemli çekimleriyle *Manzaralı Bir Oda* filminden İngiltere'de bir kare

Forster'ın yaşadığı King's College, Cambridge (Fotoğraf: Emre Aracı)

dünyaları ve estetikleri Linley Sambourne'un evinde bu defa dışarıdan içeriye açılan bir pencerenin manzarasında bir araya gelmişti. Lucy o akşam Bertolini Pansiyonu'nun aksine Beethoven çalmamıştı; Schumann'ı tercih etmişti. Çünkü Forster'ın romanında da açıkladığı gibi "tamamlanmamış olanın hüznüydü bu; çoğu zaman 'Hayat' olan ama asla 'Sanat' olmaması gereken hüzün". Zira Forster hayatta yarım kalan mutluluklarını ve içindeki hüznünü sanatında telafi ederek, sınırlarını çizdiği kendi evreninde, inandığı estetiğe göre inşa etmiş ve bizlere de sunmuştu. Bu yüzden de Floransa sokaklarında turist selinin aksi yönünde Forster'la kaybolmak veya Linley Sambourne'un evinde onu hiç beklenmedik bir anda yeniden keşfetmek önemliydi.

Manzaralı Bir Oda'da hiç beklenmedik bir İstanbul göndermesi de bulunur; Bertolini Pansiyonu'nun sakinleri arasında hiç evlenmemiş yaşlı iki kız kardeş olan Miss Alanlar İstanbul'da manzaralı bir pansiyona gitmeyi arzularlar. Esasında onlar "kalplerinde periler diyarında tehlikeli denizlerin köpüğüne açılan, sihirli pencereleri olan kimsesiz bir pansiyon" aramaktadırlar. Hatta "Pension Keats"dir burası. İstanbul'da bir Keats Pansiyonu'nu belki ancak Forster hayal edebilirdi, ama romanda bir cümlede belirip kaybolan bu hayal bile benzer ruhlar için esasta nice hayallere bedeldi. Floransa ve Londra sokaklarında olduğu gibi Cambridge'de yaşadığım yıllarda da zaman zaman Forster'ı düşünürdüm; çünkü Forster 1946'dan 1970'deki ölümüne kadar üniversite yıllarını geçirdiği King's College'da şahsi eşyalarıyla içini döşediği, kütüphane raflarında sıra sıra kitaplarının dizili olduğu ve piyanosunun da burada bulunduğu gotik pencereleri olan yüksek tavanlı bir kolej odasında yaşamıştı. King's College'ın avlularından her geçişimde eski bir fotoğrafta görmüş olduğum bu odanın manzarasını hayal ederdim. Eğer Forster gibi bu makalenin yapısında da 'Sonat Allegro' formuna sadık kalacak olursak şimdi bütün bu yazının doğduğu, pamuk tarlasını andıran bulutların toz pembeye dönüştüğü, o gün batımı vakti Northumberland'a ve Druridge Bay kumsalına geri dönmek gerekir; periler diyarında tehlikeli denizlerin köpüğüne açılan, sihirli pencereleri olan bir başka coğrafyaya ve o coğrafyaların manzaralarını sanatlarıyla şuurlarımızda ölümsüzleştiren Beethoven ve E. M. Forster'a…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.